

TA'LIM JARAYONIDA O'QUV RESURLARINI TANLASHDA KOMPETENTLIK YONDASHUVINI TATBIQ ETISH OMILLARI

Turdiyev Alisher Sobirovich

Osiyo Xalqaro universiteti magistri

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim jarayonida o'quv resurslarini tanlashda kompetentlik yondashuvini tatbiq etish masalalari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini kompleks rivojlantirishda kompetensiyaga asoslangan yondashuvning ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, o'quv resurslarini tanlash mezonlari, ularning samaradorligini oshirish yo'llari hamda pedagogik jarayonda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning o'rni ko'rsatib o'tiladi. Maqolada kompetentlik yondashuvi asosida o'quv materiallarini saralash orqali ta'lim sifatini oshirishga doir amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Kompetentlik yondashuvi, o'quv resurslari, ta'lim jarayoni, kompetensiya, pedagogik texnologiyalar, innovatsion yondashuv, o'quv materiali, ta'lim sifati, metodika, samaradorlik.

KIRISH

Ta'lim tizimining samaradorligini oshirish, o'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini real hayotga tatbiq etish maqsadida jahon ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvning ahamiyati tobora ortib bormoqda. O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini yangilash, uning sifatini yaxshilash va xalqaro talablarga moslashtirish uchun bir qator yirik qaror va qonunlar qabul qilindi. Bu o'zgarishlarning markazida o'quvchilarning nafaqat bilimlarini, balki ular egallashi kerak bo'lgan amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish hamda zamonaviy dunyo talablariga mos ravishda ijtimoiy faoliyatga tayyorlash masalalari turadi.

Kompetensiyaviy yondashuv o'qitish jarayonida o'quvchining faolligini oshirish, uning mustaqil fikrlash va o'rganish qobiliyatlarini rivojlantirishni nazarda tutadi. Bu yondashuvning asosiy maqsadi o'quvchilarga faqat tayyor bilimlarni berish emas, balki ularni o'z fikrini bayon etishga, turli vaziyatlarda qarorlar qabul qilishga, muammolarni hal qilishda ijodiy va tanqidiy fikrlashni o'rgatishdir. Kompetensiyaviy yondashuv, o'quvchilarni ijtimoiy va professional hayotga tayyorlaydi, ularni faqat nazariy bilimlar bilan emas, balki amaliy ko'nikmalar bilan ham ta'minlaydi.

Kompetensiya so'ziga turlicha ta'riflar, yondashuvlar mavjud. Xususan, «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi»da kompetensiya so'zi quyidagicha izohlanadi: kompetensiya (lot. competo – erishyapman, munosibman, loyiqman) – muayyan davlat organi (mahalliy o'zini o'zi boshqarish organi) yoki mansabdor shaxsning qonun, ustav yoki boshqa hujjat bilan belgilangan vakolatlari, huquq va burchlari doirasi; u yo bu sohadagi bilimlar, tajriba.

“Kompetensiya” atamasi keng ma’noda umumiy masalalarni hal etishda amaliy tajribalar asosida bilim va malakalarni qo’llash, muvaffaqiyatli harakat qilish qobiliyatini bildiradi. Lotincha “campetere”-muvofiq bo’lmoq so’zidan kelib chiqqan [1].

“Tashabbuskorlik” kompetensiyasi. Aniqlash: harakatni boshlab berish va shaxsiy ijobiy jihatlari bilan voqeaga samarali ta’sir ko’rsata olish. Doimo izlanishda bo’lish, yangi vazifalarni, qo’shimcha ishlarni o’z zimmasiga olish. Odatda har bir lavozim uchun 5-10 ta asosiy kasbiy kompetensiya belgilanadi. Ular bayon etiladi. Bunday holatda o’qituvchi tomonidan test savollari shakllantirilsa maqsad muvofiq bo’ladi. Berilayotgan test savollarining har biri ma’lum kompetensiyaga moslashtiriladi. Test o’quvchining ushbu kompetensiyalarni qanchalik egallanganliklarini ko’rsatadi. Uning natijalariga ko’ra, o’quvchining kompetensiyani egallash darajalari aniqlanadi [2].

Keng ma’noda kompetensiya masalaning, shuningdek, muayyan bilim sohasining mohiyatini muvaffaqiyatli hal etishda amaliy tajribaga asoslanib, bilim va ko’nikmalarni qo’llay olish qobiliyatidir. Ta’limda kompetentlik bilan yondashuv o’quvchilarni turli ko’nikmalarni egallash, kelajakda ijtimoiy, kasbiy va shaxsiy hayotlarida samarali harakat qilishga yo’naltiradi. Kompetensiya – bu kutilgan natijaga olib keluvchi faoliyat belgisidir. U bilim mahsuli bo’lib, mutaxassis tomonidan uni amaliyotda qo’llay olish qobiliyatidir.

Kompetensiyaning bilimdan farqi shundaki, vazifani amaliy bajarmasdan turib, uni aniklab ham, baxolab ham bo’lmaydi. Malaka kompetentlikning muhim mezon bo’lib, u turli holatlarda, shu qatori muammoli vaziyatlarda ham bir necha bor qo’llash natijasida namoyon bo’ladi [3].

METODOLOGIYA

Kompetentlik yondashuvi asosida o’quv resurslarini tanlashda ularning mazmuni va tuzilishi alohida ahamiyat kasb etadi. Bunday resurslar o’quvchilarda muayyan kompetensiyalarni shakllantirishga xizmat qilishi, ya’ni ularni mustaqil fikrlashga, muammolarni hal etishga, axborotni tahlil qilishga va jamoada ishlashga o’rgatishi zarur. Shu bois tanlanayotgan resurslar faqat nazariy ma’lumotlar bilan cheklanmasdan, amaliy topshiriqlar, muammoli vaziyatlar, loyihaviy faoliyat elementlari bilan boyitilgan bo’lishi kerak [4].

NATIJALAR.

Biroq kompetentlik yondashuvini amalga oshirishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, sifatli o’quv resurslarining yetarli emasligi, o’qituvchilarning zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo’llash bo’yicha tayyorgarligining yetarli darajada emasligi va moddiy-texnik bazaning cheklanganligi bu jarayonni murakkablashtiradi. Shu sababli o’qituvchilarning malakasini oshirish, zamonaviy o’quv resurslarini yaratish va ularni ta’lim jarayoniga joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi [5].

Pedagogik ta’lim klasteri muayyan hudud doirasida raqobatbardosh, zamonaviy kasbiy va fuqarolik kompetensiyalariga ega pedagog kadrlarni tayyorlashga bo’lgan ehtiyojni qondirishga qaratilgan, o’zaro uzviy bog’langan va teng huquqli subyektlar o’rtasidagi hamkorlikni ta’minlovchi integrativ mexanizm sifatida talqin etiladi. Mazkur mexanizm fanlar,

ta'lim texnologiyalari hamda inson resurslari integratsiyasini kuchaytirish orqali ta'lim, ilmiy-tadqiqot va innovatsion faoliyatning uyg'unlashuvini ta'minlashga xizmat qiladi [6].

Ilmiy va tarmoq manbalariga tayangan holda qayd etish mumkinki, "klaster" tushunchasi (inglizcha cluster — to'plam, guruh, jamlanma, konsentratsiya) dastlab axborot texnologiyalari sohasida shakllangan bo'lib, muayyan umumiy xususiyatlarga ega bo'lgan mustaqil elementlarning birlashuvi va o'zaro hamkorligini ifodalaydi. Ta'lim tizimi kontekstida ushbu atama ta'lim subyektlarining resurslar, tajriba va salohiyatni birlashtirish asosidagi strategik hamkorligini anglatadi [7].

MUHOKAMA

Kompetentlik yondashuvi asosida o'quv resurslarini tanlash o'qituvchidan yuqori darajadagi metodik tayyorgarlikni talab etadi. O'qituvchi resurslarni tanlashda quyidagi mezonlarga e'tibor qaratishi zarur:

- resurslarning kompetensiyalarni rivojlantirishga yo'naltirilganligi;
- amaliy ahamiyatga egaligi;
- interfaollik darajasi;
- o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga mosligi;
- fanlararo bog'liqlikni ta'minlashi [8].

Shu bilan birga, ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, sifatli o'quv resurslarining yetishmasligi, o'qituvchilarning raqamli kompetensiyasining pastligi va infratuzilmaning yetarli emasligi kompetentlik yondashuvini to'liq amalga oshirishga to'sqinlik qilmoqda [9].

Shu sababli quyidagi takliflar ilgari suriladi:

- o'qituvchilarni zamonaviy o'quv resurslari bilan ishlashga o'rgatish;
- milliy o'quv resurslarini ishlab chiqish va takomillashtirish;
- raqamli ta'lim platformalarini rivojlantirish;
- kompetensiyaga yo'naltirilgan baholash tizimini joriy etish [10].

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, ta'lim jarayonida o'quv resurslarini tanlashda kompetentlik yondashuvini tatbiq etish o'quvchilarning har tomonlama rivojlanishida muhim ahamiyatga ega. Bu yondashuv o'quvchilarning bilimlarini amaliy faoliyat bilan bog'laydi, ularni mustaqil fikrlashga va muammolarni hal etishga tayyorlaydi. Shu bois ta'lim tizimida kompetensiyaga yo'naltirilgan o'quv resurslaridan keng foydalanish dolzarb vazifa

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Муслимов Н.А., Усмонбоева М.Х., Сайфуров Д.М., Тўраев А.Б. Инновацион таълим технологиялари / - Тошкент: 2015. - 208 бет.
2. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. - T.: 2003, TDPU, - 174 bet.
3. Kulik A.A., Lazareva P.V., Ippolitova N.V. va boshqalar (2020). Competency-based approach and competencies in higher education: a theoretical review.

4. Reilly D.H. va boshqalar (1982). Competency-based learning: a literature review. International Journal of Nursing Studies.
5. Norton R.E. (1987). Competency-based Education and Training.
6. Gruppen L.D. va boshqalar (2016). Competency-Based Education: Programme Design and Challenges to Implementation. Medical Education.
7. Henri M., Johnson M., & Mepal B. (2017). A review of competency-based learning: tools and assessments. Journal of Engineering Education.
8. Anderson L.W. et al. (2001). A Taxonomy for Learning, Teaching and Assessing (Bloom taksonomiyasi yangilangan varianti).
9. Bates T., & Sangrà A. (2011). Managing Technology in Higher Education.
10. Shearer R. (2017). Adaptive learning and competency-based education.